

Bildbang

Lärarhandledning

3. Proffsigt!

Om programserien

Tv-serien Bildbang består av fyra avsnitt, om vardera 15 minuter, som kretsar kring både de intryck bilder gör på oss och kring skapande av bilder. Bildbangs målgrupp är 9-åriga barn, men programmen kan passa såväl yngre som äldre.

Skapande och analys går hand i hand i programmen. I varje avsnitt finns en workshop där ett barn skapar tillsammans med en vuxen bildkonstnär och får konkreta tips på material, teknik och metoder för att komma vidare i sitt lärande. Varje avsnitt innehåller konsthistoria och medie- och informationskunskap inom bildämnet.

Om de fyra avsnitten

De fyra avsnitten har teman efter känslor som bilder och filmer kan väcka – snyggt, läskigt, proffsigt och bildbevis. I varje avsnitt finns en inledning som luras och i slutet får vi veta vilka knep som användes för att lura tittaren. Tanken är inte att man ska göra samma sak i klassrummet, utan att visa vanliga trix som används inom film, foto och tv. I varje program finns även en workshop där barnen som medverkar får vara delaktiga i skapande.

LÄRANDEMÅL FÖR RESPEKTIVE AVSNITT

Avsnitt 1: Snyggt!

Att lära sig tre saker som höjer kvaliteten på bilder i foto och film:

- Sätta ljus på ett enkelt sätt.
- Filma medvetet, med variation av täta bilder och vida bilder.
- Filma medvetet, med val av olika bildvinklar.

Del 2: Läskigt!

Att göra bildmanus och uppmärksamma dramaturgi i termer av vändpunkter och överraskningar.

Del 3: Proffsigt!

- Att måla skuggor och ljus genom att betrakta hur något ser ut.
- Att skissa utan krav på resultat, för att komma loss och våga.

Del 4: Bildbevis!

Bildens syfte:

- Att bilder har olika syften.
- Att olika bilder väcker olika känslor.

Vanliga syften är att skapa behagliga känslor, eller att väcka oro och obehag.

Källkritik av bilder:

- Att ställa frågor om bilden med hjälp av frågeorden: *Vem? Var? När? Varför? och Hur?*

Syfte och mål

Barn skapar idag bilder på många sätt, i skolan och på fritiden. De filmar, fotar, ritar, målar och publicerar även bilder genom sociala medier. De är både skapare av bilder och exponerade för bilder i en omfattning som tidigare generationer inte har varit. Lärandemålen för programserien handlar om att utveckla barnens hantverkskunnande och deras visuella läskunnighet. Bildbang tar upp att måla, rita, filma och fotografera. Syftet med programserien är att

- ge inspiration till att skapa
- ge konkreta kunskaper om bildskapande
- ge verktyg för bildanalys och bildkritiskt tänkande.

Utgångspunkten för serien är att man lär sig att analysera genom att skapa – och att man lär sig att skapa genom att analysera. Seriens centrala begrepp är både bildanalytiska (tänka, prata) och hantverksmässiga (titta, göra, uppleva).

Ytterligare en grundpelare för serien handlar om barnsyn och kunskapssyn. Lärandet bygger på barnens nyfikenhet och egna drivkrafter. Att skapa är också att uttrycka sig, att utforska sina egna bildvärldar och vad det är man vill uttrycka. De estetiska ämnena tränar förmågan att värdera utan att rangordna, en grundläggande kompetens för allt lärande. Begrepp som ”rätt och fel” är underordnat pröva, leka, göra, utforska och reflektera.

KOPPLING TILL LGR11 I ÄMNET BILD, ÅRSKURS 1-3

Bildframställning

- Framställning av berättande bilder, till exempel sagobilder.
- Teckning, måleri, modellering och konstruktion.
- Fotografering och överföring av bilder med hjälp av datorprogram.

Redskap för bildframställning

- Olika element som bygger upp en bild: färg, form, linje, yta samt för- och bakgrund.
- Några verktyg för teckning, måleri, modellering, konstruktioner och fotografering och hur dessa benämns.
- Plana och formbara material, till exempel papper, lera, gips och naturmaterial och hur dessa kan användas i olika bildarbeten.

Bildanalys

- Informativa bilder, till exempel läroboksbilder och hur de är utformade och fungerar.
- Historiska och samtida bilder och vad bilderna berättar, till exempel dokumentära bilder från hemorten och konstbilder.

Konsthistoriska bilder

Kulturella referenser hör till vårt gemensamma arv. Diskussionen pågår ständigt inom både bild och litteratur om skolan borde förmedla en kanon, och hur den i så fall ska formuleras. Finns det ett antal böcker och konstverk som alla elever ska känna till? Risken finns att vi medvetet eller ej förmedlar normer som begränsar i stället för öppnar upp.

I serien visas bilder från alla kontinenter, gjorda under ett tidsspann på 17 000 år. I samtalen kring dessa bilder kan man närma sig frågor som:

1. Vad gör/har gjort att vissa bilder sprids över världen och betraktas som betydelsefulla?
2. Vad menas med att ett konstverk är bra?
3. Om man gör ett urval av bilder som ska representera värden som "god konst" – vad blir synliggjort och vad blir inte synliggjort?

Material & verktyg

FÖRSLAG PÅ MATERIAL OCH VERKTYG FÖR ATT MÅLA

- Akrylfärger / gouachefärger (eller annan flytande vattenbaserad färg)
- Papperstallrikar
- Lite tjockare pappbitar att använda som spatel
- Penslar av olika storlek
- Små skumgummirollers
- "Duttar" i skumgummi (runda med träskaft)
- Svamp alternativt ihopknölat hushållspapper att "dutta" med
- Billig pannå
- Uppspänd bomullsduk
- Föremål med enkla former och intressant struktur/yta, till exempel frukter och grönsaker

FÖRSLAG PÅ MATERIAL OCH VERKTYG FÖR ATT FOTA OCH FILMA

Det finns många sätt att fota och filma, från de allra enklaste till mer komplicerade. Gå igenom utrustning och välj verktyg som fungerar för er innan ni prövar att filma och fota. Börja enkelt!

Val av kamera:

- I pads är utmärkta verktyg.
- Mobiler kan vara ett bra alternativ.
- Systemkameror erbjuder bra filmmöjligheter.

Om dator och hårddiskar:

- Från kamera till redigering: Testa flödet från kamera till dator så att det är smidigt att ladda upp det filmade materialet på en hårddisk.
- Kopiera och spara: Se över hur ni kan kopiera till en säkerhetsdisk som sparas så att materialet är backat när ni jobbar med det.

Om redigering:

- Det finns appar som man kan klippa i, ofta har eleverna själva koll på sådana.
- Det finns också olika demoversioner av klippprogram som man kan ladda ner till dator.
- Provklipp också! Lägga en stund på att pröva själv så du kan hjälpa eleverna när det är deras tur.
- Låt också eleverna testa att redigera lite innan ni börjar filma på allvar.

Bra material att ha när man ska fota och filma:

- Manuspapper med tomma rutor att skriva och rita i
- Rislampor
- Ficklampor
- Frigolit
- Tyger
- Utklädningskläder
- Peruker, masker, smink
- Greenscreen eller grönt tyg

Avsnitt 3 Proffsig!

Om avsnittet

Måla och rita som proffsen! Men vad är egentligen en proffsig bild? Det här avsnittet handlar om att teckna snabbt för att komma loss och inte vara rädd för att göra ”fel”, för det finns inget fel. Avsnittet ger också tips på hur man kan lära sig att måla skuggor.

Lärandemål

- Att måla skuggor och ljus genom att titta noga hur det ser ut.
- Att skissa utan krav på resultat för att komma loss och våga.

Att prata om före programmet

Väck intresse och engagemang genom att utgå från elevernas förkunskaper. Vad skulle ni vilja lära er inom bildskapande? Hur kan man lära sig mer om att rita och måla?

Arbetsförslag efter programmet

Det här avsnittet handlar både om drivkraften att ”bli proffsig” och om att komma loss och bara göra. ”Man måste våga fast man inte törs”, säger Lisa i programmet när hon berättar om sig själv som konstnär. Övningarna här kretsar kring *kom loss*, *titta noga* och *måla skuggor*.

MÅLA MED KOM-I-GÅNG-TIPS

Alla barn tycker inte om att måla och andra har svårt att komma igång. Nedan finns arbetsförslag som syftar till att komma ifrån prestationskrav eller idéer om vad som är ”fint” och vad som är ”fult”. Uppmuntra gärna eleverna till att våga fast man inte törs. Gör det till en rolig lek.

- **Blunda och måla samtidigt.** Tejpa upp ett stort papper på väggen där eleverna får måla med ögonbindel. Ge eleverna en eller två minuter till att måla vad som helst.
- **Måla till musik.** Be eleverna att föra penseln i takt med musiken. Penseln ska dansa. Gör det först med ögonbindel och sedan utan. Låt eleverna analysera och jämföra om uttrycken skiljer sig från varandra.
- **Låt vänsterhänta elever måla med höger hand, och tvärtom.**
- **Låt eleverna måla till musik, med eller utan ögonbindel.** När musiken stannar slutar de måla. Det blir som att måla som i ”dansstopp”. Variera stoppen, korta eller långa. Låt eleverna också byta plats med varandra och fortsätta på varandras målningar.
- **Måla enkelt och avskalat.** Be eleverna måla något i ett enda penseldrag, med en enda färg, och gärna snabbt, i ett svep.

ÖPPNA HJÄRNANS FANTASTISKA SKATTKISTA

När man målar behöver det inte föreställa något. Det behöver heller inte bli fint eller likna det man målar av. Det behöver inte ens bli färdigt. Låt målandet bli ett utforskande. Be eleverna pröva sig fram, våga göra fel och experimentera. Det är ett bra sätt att bli bra på något. Uppmuntra till att våga måla snabbt och okritiskt som Noomi gör i programmet. Det ska vara roligt, spännande, väcka nyfikenhet och skaparlust.

Be eleverna välja ut ett objekt att måla av, till exempel en frukt eller grönsak. Låt eleverna jobba med sin bild i flera steg:

1. Måla endast formen av skuggan (snabb skiss).
2. Måla formen av skuggan och formen av ljuset (snabb skiss).
3. Måla objektet, formen av ljuset och formen av skuggan. Försök att få till färgerna såsom de kan uppfattas i verkligheten.

Utmaning:

Blanda färger för att få fram den nyans som skuggan/ljuset har.

1. Titta på skugga/ljus/objekt. Analysera färgerna.
2. Blanda färger på en papperstallrik i olika kluttar, för att försöka få så likt den färg eleverna tycker sig se.
3. Måla ett penseldrag med färgen, bredvid skuggan/ljuset, och jämför.
4. Blanda flera olika nyanser i jämförelsesyfte.

Att blanda och se färger kan vara svårt men även lärorikt i den måleriska processen. Låt det vara ett utforskande, inte ett presterande.

MÅLA SKUGGA OCH LJUS

Samlas runt ett bord. Presentera ett objekt för eleverna som ska målas av, förslagsvis en frukt, ett glas eller en krukväxt. Välj med fördel en enklare form så att fokus hamnar på ljus/skugga istället för att eleverna fastnar i att få till formen. Använd ljuskällor (bordslampa, mobillampa, spotlight, ficklampa). Lys på objektet från olika vinklar. Låt också eleverna experimentera med ljus/skugga för att se vad som händer då ljuset förflyttas.

Studera och prata om:

1. Varför blir skuggan längre, kortare eller försvinner beroende på ljuset?
2. Hur landar ljuset på och omkring objektet då ljuskällan flyttas runt? Var landar skuggan? Har skuggan en form eller en färg? Hur landar ljuset? Har ljuset en form eller en färg?

Avbilda:

1. Låt eleverna måla av det de ser. Uppmärksamma dem på skuggans och ljusets form så som det landar på objektet. Uppmärksamma färger, nyanser, mönster och struktur.
2. Låt ljuset vara riktat på en punkt då de målar ljus och skugga (och objektet) så som de ser det. Fokus är att måla just ljus och skugga, inte att ge en perfekt form av objektet.

Tips!

Diskutera och analysera det ni ser innan ni börjar måla. Ge skapandet tid och låt inspirationen växa fram.

Uppmuntra också gärna eleverna att se olika färger i skuggan. Vilken färg har skuggan egentligen? De kommer att tycka olika. Låt dem lyssna till varandras intryck och försöka se det som klasskamraten ser.

Det kan vara svårt att uppfatta skugga/ljus med ögat. Fota och jämför med verkligheten.

Bilder i programmet att arbeta vidare med

Ta reda på mer om målningarna. Titta på dem och prata om hur de är gjorda och vilka känslor och tankar de väcker. Finns något som inspirerar i bilderna? Ta också reda på mer om konstnärerna.

- Artemisia Gentileschi *Självporträtt*
- Sigrid Hjerten *Gråväder*
- Yves Klein *Blue Heart*
- Rembrandt *Konstnären i sin ateljé*

LITTERATUR OCH LÄNKAR

Bildanalys

Moa Matthis & Joanna Rubin Dranger *Maktkritisk visuell läskunnighet*.

Karin Becker *Perspectives for the study of visual culture*. Nordic Studies in Education, 4, vol 24.

John Berger *Ways of seeing*.

Bo Bergström *Effektiv visuell kommunikation*.

David Gedin "Bildligt bokstavligt, bokstavligt bildligt" i *De tecknade seriernas språk*.

Gillian Rose *Visual methodologies*.

Susan Sontag *On Photography*.

Jack Werner *Jag skiter i att det är fejk, det är förjävligt ändå*.

Om filmberättande: *Every frame a painting*. Se YouTube.

Didaktorn

Ulf Dalquist, forskningsansvarig på Statens Medieråd, berättar om barns vanor på nätet och om vad vuxna tror att barn tycker är läskigt att titta på jämfört med vad barnen själva säger sig tycka är obehagligt. Han analyserar också vad man missar om man fokuserar enbart på källkritik när det gäller bilder och filmer. Se UR Skola, *Didaktorn*, avsnitt 86 "Kritik av källkritik".

KONSTHISTORIA OCH KONSTVETENSKAP

Smart history

På denna webbsida hittar du massor av konstbilder och pedagogiska resurser.

Wikicommons

Många äldre konstbilder är fria att ladda ner från wikicommons som också anger info om bilderna.

Barnsyn och bildpedagogiskt arbete med barn

Rob Barnes *Lära barn skapa*.

Marie Bendroth Karlsson & Tarja Karlsson Häikiö *Bild, konst och medier för yngre barn: kulturella redskap och pedagogiska perspektiv*.

Anders Carlsson & Thomas Koppfeldt *Visuell retorik*.

Johan Frid *Intro - bild: skapa, kommunicera, förstå*.

Karin Furness *Formulera*.

Astrid Hasselrot *Pedagogen & penseldraget: idébok till lärare, konstnärer och kulturinstitutioner om det skapande samarbetets möjligheter*.

Tove Jonstoj *Hundra sätt att förundras*.

Tove Jonstoj och Åsa Tolgraven: *Hundra sätt att tänka - om Reggio Emilias pedagogiska filosofi*

Bia Mankell *Bild och materialitet: om föreställningar, synsätt, material och uttryck i måleri, teckning och fotografi*.

Leif Strandberg *Vygotskij i praktiken. Bland plugghästar och fusklappar*.